

Obrazovna struktura hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji

Dražen Živić* i Sandra Cvikić**

Sažetak

Predmet znanstvene analize u ovom radu su promjene u strukturi hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji prema obilježju „pismenost“ i „školska sprema“. Vremenski okvir analize omeđen je rezultatima popisa 1981. i 2011. godine. Analiza je provedena na razini broja osoba koje su se u tim popisima izjasnile Hrvatima, što znači da nisu promatrana obrazovna obilježja za dvije etničke podgrupe hrvatskog stanovništva u Srbiji – Bunjevce i Šokce. Rezultati analize pokazuju stano- vito poboljšanje razine obrazovanosti hrvatske nacionalne manjine u Srbiji, što je bitnim preduvjetom njezinoga društvenog, ekonomskog, kulturnog i demografskog o(p)stanka na tom prostoru. Ipak, u odnosu na ukupno stanovništvo Srbije, Srbe kao većinski narod u toj državi, te u odnosu na većinu brojnijih nacionalnih manji- na u Srbiji, Hrvati imaju nepovoljnija obilježja obrazovne strukture, što se brojčano najviše ogleda u ispodprosječnom udjelu stanovništva s tercijskim (višim i visokim) obrazovanjem. Nezadovoljavajuća razina obrazovanosti nameće se važnim destabi- lizacijskim čimbenikom razvoja (društvene i nacionalne kohezije) i položaja hrvat- ske nacionalne manjine u Republici Srbiji, što će, predvidljivo, ojačati asimilacijske, a oslabiti nacionalno-integracijske procese.

Ključne riječi: hrvatska nacionalna manjina, Republika Srbija, depopulacija, de- mografsko starenje, pismenost, školska sprema, obrazovanje

Uvod

Između obrazovne strukture stanovništva, demografskih promjena te društve- nih, političkih i gospodarskih procesa postoji uska kauzalna povezanost. Obrazova- nost neke populacije postaje sve važnijim endogenim čimbenikom njezinog druš- tvenog i gospodarskog napretka ili, pak, zaostajanja u razvoju. Naime, obrazovanost

* doktor znanosti, znanstveni savjetnik i izvanredni profesor, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Vukovar

** magistra europskih studija, stručna suradnica u znanosti, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Vukovar

nije samo pouzdan indikator dosegnute razine društvenog i gospodarskog razvoja, kako pojedinca tako i zajednice, nego se u novije vrijeme sve češće pojavljuje kao bitna odrednica društvene, političke i gospodarske (ne)jednakosti, jer razina obrazovanosti snažno utječe na dinamiku i kvalitetu ljudskih resursa, tj. na stvaranje i razvoj ljudskog i kulturnog kapitala,¹ a bez njih svekoliki napredak neke populacije ili zajednice u uvjetima globalizacije društva i ekonomije nije moguć. Drugim riječima, (visoko)obrazovana i kvalificirana radna snaga u današnjem globaliziranom svijetu preduvjet su rasta i razvoja. Područja i/ili populacije koji zaostaju u razvoju ljudskog kapitala, mjereno dosegnutom razinom njezine obrazovanosti, zaostajat će i u sveopćem društvenom i gospodarskom smislu. I *vice versa*. Zašto? – pitat ćemo se. Zato, jer je obrazovanje „aspekt socijalizacije, te uključuje stjecanje znanja i učenje vještina“ (Galeković 2011, 43). „Obrazovne institucije i razina obrazovanja stanovništva ne utječu samo na stvaranje ljudskog kapitala, nego i na jačanje društveno korisnih aktivnosti i slabljenje disfunkcionalnih oblika društvenog kapitala. Viša obrazovna razina stanovništva ključni je čimbenik za prihvaćanje demokratski tolerantnog političkog ponašanja, što omogućava političku stabilnost, i bitan je preduvjet cjelokupnog društveno-ekonomskog razvoja“ (Bejaković 2014, 94). Obrazovanje je, također, iznimno važan, pa i presudan čimbenik prijelaza radne snage iz tradicionalnih, primarnih i poljoprivrednih u nepoljoprivredne, industrijske (sekundarne) i uslužne (tercijarne i kvartarne) djelatnosti. Kao bitan element modernizacije društva i gospodarstva obrazovanje je postalo potrebno i nezaobilazno u svim područjima čovjekova života i rada. „Obrazovanjem se poboljšava zapošljivost i konkurentnost radne snage. To olakšava pronalaženje zaposlenja, ublažavanje dugotrajne nezaposlenosti, siromaštva i socijalne isključenosti, omogućava smanjenje rashoda socijalne skrbi i njihovo preusmjeravanje u programe poticanja gospodarskog razvoja“ (Bejaković 2014, 95).

Promjene u obrazovnoj strukturi treba promatrati u svjetlu njihove interakcije s ostalim demografskim procesima i trendovima, naročito općim i parcijalnim procesima depopulacije i demografskog starenja te migracijama. Stoga su predmet znanstvene analize u ovom radu promjene u strukturi hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji prema obilježju „pismenost“ i „školska sprema“. Vremenski okvir analize određen je dostupnim rezultatima popisa stanovništva u Srbiji 1981., 1991., 2002. i 2011., s tim da su nešto detaljnije prezentirani rezultati posljednjih dvaju popisa stanovništva (2002. i 2011.). Treba naznačiti da je analiza provedena na razini broja osoba koje su se u navedenim popisima izjasnile Hrvatima, što znači da nisu promatrana obrazovna obilježja za dvije (sub)etničke grane hrvatske zajednice u Republici Srbiji – Bunjevce i Šokce. Cilj je istraživanja utvrditi dosegnutu razinu obrazovanosti hrvatske nacionalne manjine u Srbiji, kao važne odrednice njezinog društvenog, gospodarskog, kulturnog i demografskog razvoja. Znanstvena relevan-

¹ „Kulturni kapital ima najvišu vrijednost, a reproducira se školskom naobrazbom i obiteljskim odgojem. Budući da ekonomski kapital čini temelj za stvaranje kulturnog kapitala, ljudi bez financijskih sredstava nisu u mogućnosti steći kulturni kapital. Kulturnim kapitalom roditelji utječu na to koji će školu njihovo dijete pohađati ili ne pohađati“ (Galeković 2011, 45).

tnost i društvena aktualnost ovog istraživačkog problema proizlazi iz uloge obrazovanja u „očuvanju kulture jedne nacije, a društveni položaj neke etničke zajednice najbolje se može sagledati upravo preko obrazovne i profesionalne strukture“ (Raduški 2010, 259).

Metodološka pojašnjenja

U demografskim istraživanjima obrazovanosti najčešće se razmatraju dva osnovna indikatora: struktura stanovništva prema pismenosti i struktura stanovništva prema školskoj spremi (Markov 2007, Pokos 2005). Riječ je o parcijalnim društvenim strukturama koje se u egzaktnom smislu oslanjaju na važeći formalni obrazovni sustav. Međupopisne promjene s obzirom na obilježja „pismenost“ i „školska sprema“, premda imaju individualnu dimenziju, indiciraju, kako je već istaknuto, dosegnuti stupanj društveno-gospodarske razvijenosti neke populacije.

Uobičajeno se pismenost definira kao sposobnost čitanja i pisanja. U metodološkim napomenama za popis stanovništva u Srbiji 2011. navodi se: „Pismenim se smatraju učenici osnovnih škola, učenici škola višeg ranga od osnovne, kao i lica koja se u momentu popisa ne školuju, ali su završila više od tri razreda osnovne škole. Takođe, pismenim se smatraju i lica koja su završila 1-3 razreda osnovne škole i koja su se izjasnila da mogu da pročitaju i da napišu tekst u vezi sa svakodnevnim životom, bez obzira na to kojim jezikom i pismom se služe.“² To znači da se podaci o pismenosti prikupljaju, obrađuju i objavljuju za stanovništvo staro 10 i više godina, najčešće prema dobi, spolu, nacionalnosti i administrativnom kriteriju.

Obrazovna struktura stanovništva prema obilježju „školska sprema“ odnosi se na najviši stupanj završene škole prema osnovnim obrazovnim modalitetima u kritičnom vremenskom trenutku popisa.³ To znači, primjerice, da su u popisnim rezultatima polaznici srednje škole u kritičnom vremenskom trenutku popisa iskazani kao osobe sa završenom osnovnom školom, a da su osobe koje su u vrijeme popisa pohađale fakultet ili neku drugu višu ili visoku školu u rezultatima popisa iskazane kao osobe sa završenom srednjom školom. Podatci o školskoj spremi prikupljaju se, obrađuju i objavljuju za stanovništvo staro 15 i više godina, najčešće prema dobi, spolu, nacionalnosti i administrativnom kriteriju. Struktura stanovništva prema školskoj spremi uobičajeno uključuje sljedeće kategorije: *bez školske spreme, nepotpuno osnovno obrazovanje*, s dvije potkategorije: završeni 1. do 3. razred osnovne škole

² Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, *Stanovništvo, Školska sprema, pismenost i kompjuterska pismenost*, Knjiga 3, Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Beograd, 2012., str. 19.

³ „Pod najvišom završenom školom podrazumeva se škola čijim je završavanjem lice steklo najviši stepen obrazovanja. Pitanje o školskoj spremi odnosilo se isključivo na obrazovanje stečeno u zvaničnom školskom sistemu, tako da obrazovanje koje se stiče u okviru nestandardnih programa, tzv. neformalno obrazovanje (razne vrste kurseva koji se organizuju u radničkim univerzitetima, narodnim univerzitetima i sl.), nije uzeto u obzir kao odgovor na ovo pitanje“ (Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, *Stanovništvo, Školska sprema, pismenost i kompjuterska pismenost*, Knjiga 3, Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Beograd, 2012., str. 14).

i završeni 4. do 7. razred osnovne škole, završena osnovna škola (*primarno obrazovanje*), završena srednja škola (*sekundarno obrazovanje*), završena viša i visoka škola, uključujući magisterije i doktorate (*tercijarno obrazovanje*).

Osnovni indikatori demografskog razvoja Hrvata u Srbiji

Hrvatsku nacionalnu manjinu u Republici Srbiji karakteriziraju dva dugoročna i opća demografska procesa – *ukupna depopulacija* (međupopisno smanjenje broja stanovnika) i *demografsko starenje* (smanjenje kontingenata mladog, a povećanje kontingenata starog stanovništva). Riječ je o procesima koji nisu više samo posljedica prošlih demografskih kretanja, nego su sve više destabilizacijska determinanta budućeg demografskog razvoja Hrvata u Srbiji. Promjena broja i strukturnih obilježja hrvatskog stanovništva u Republici Srbiji, tijekom druge polovice XX. stoljeća, a naročito od početka 1960-ih godina, bili su pod snažnim utjecajem demografskih (endogenih) i nedemografskih (egzogenih) čimbenika, među kojima su osobito značajni bili dugoročni emigracijski trendovi, sve nepovoljnija bioreprodukcija (nizak natalitet i sve viši mortalitet), ubrzano starenje stanovništva, asimilacijski procesi i popisna etnomikrija, nepovoljne političke i društvene prilike u Srbiji, naročito koncem 1980-ih i tijekom 1990-ih godina („dekroatizacija“ Hrvata i „bunjevačko-šokačko“ pitanje), politički pritisci s elementima etničkoga čišćenja kojima su Hrvati bili izloženi 1990-ih godina, neriješeno hrvatsko manjinsko pitanje, uključujući i nepriznavanje statusa (nove) nacionalne manjine nakon raspada SFRJ,⁴ loše gospodarsko stanje u Srbiji koje je također poticalo emigraciju i slično (Živić i Cvikić 2013).

Navedenim čimbenicima demografske dinamike Hrvata u Srbiji treba dodati i opće odrednice suvremenog društvenog i demografskog razvoja Srbije, prije svega, činjenicu da su se „u posljednjem desetljeću XX. stoljeća u Srbiji (...) zbile radikalne političke i ekonomske promjene koje su bitno utjecale na sve segmente društvena života. Raspad SFR Jugoslavije i stvaranje novih etnonacionalnih država, rat i etničko čišćenje, golem broj izbjeglica i raseljenih osoba, voljne i prisilne etnocentrične migracije dovele su do velikih promjena u demografskom razvitku i etničkoj strukturi stanovništva Srbije“ (Raduški 2003, 253). Uz navedeno, demografi u Srbiji posebno ističu pitanje visine fertiliteta kao važne odrednice etničkih promjena, tj. porasta/pada broja i/ili relativnog udjela pojedinih etničkih zajednica (Đurić 2014). Hrvati ulaze u skupinu onih etničkih zajednica u Republici Srbiji koje odlikuju vrlo niske stope fertiliteta i nataliteta.

Ukupna je depopulacija dominantan dinamički demografski proces u hrvatskoj manjinskoj zajednici u Srbiji, a u neprekinutom je trajanju od 1961. godine. Broj popisom izjašnjenih Hrvata u Srbiji smanjen je u samo pedeset godina (1961. – 2011.) sa 189.160 na 57.900 stanovnika ili za 69,4 %, odnosno, apsolutno za 131 tisuću osoba. Prosječna relativna godišnja promjena iznosila je u tom polustoljetnom

⁴ Status (nove) nacionalne manjine u Republici Srbiji Hrvatima je priznat tek 2002., donošenjem Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina (Žigmanov 2006).

razdoblju čak -1,88 %. Intenzitet depopulacije, dakako, bio je različit u pojedinim međupopisnim razdobljima, što je indikativno s motrišta osnovnih uzroka i čimbenika depopulacije.⁵ Tako je između 1961. i 1971. broj Hrvata smanjen sa 189.160 na 176.649 ili za 6,6 %, između 1971. i 1981. sa 176.649 na 140.650 ili za 20,4 %, između 1981. i 1991. sa 140.650 na 97.344 ili za 30,8 %, između 1991. i 2002. sa 97.344 na 70.602 ili za 27,5 % te između 2002. i 2011. sa 70.602 na 57.900 ili za 18,0 %.⁶ Nakon Drugoga svjetskog rata broj Hrvata u Republici Srbiji povećan je samo između 1948. i 1953. (sa 164.574 na 167.045 ili za 1,5 %) te između 1953. i 1961. (sa 167.045 na 189.160 ili za 13,2 %). Porast broja Hrvata između 1948. i 1961. iznosio je 14,9 % ili apsolutno manje od 25 tisuća stanovnika, što je najvećma rezultat poslijeratnog individualnog ili organiziranog naseljavanja hrvatskog stanovništva zbog njihova zapošljavanja u administrativnom, političkom, represivnom i ekonomskom aparatu saveznih jugoslavenskih organa.

Sve značajniju negativnu ulogu u demografskom razvoju hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji ima ubrzano pogoršanje biološke strukture, tj. strukture stanovništva prema dobi i spolu, što se u demografskoj literaturi naziva procesom demografskog starenja. Ne ulazeći dublje u tu važnu problematiku istaknimo tek nekoliko ključnih pokazatelja koji potvrđuju dosegnutu razinu demografskog starenja hrvatske populacije u Srbiji, ali su bitni i zbog boljeg razumijevanja razvoja obrazovne strukture hrvatskoga stanovništva, tj. odnosa između pojedinih obrazovnih modaliteta kao i između kategorija pismenog i nepismenog stanovništva (tablica 1). Koeficijent mladosti u popisu izjašnjenih Hrvata, između 2002. i 2011., smanjen je sa 9,0 % na svega 7,2 %; koeficijent starosti povećan je sa 23,8 % na 29,3 %; dok je vrijednost indeksa starenja u nepunom desetljeću porastao sa 264,3 na 408,0.⁷ Prosječna starost Hrvata između 2002. i 2011. povećana je sa 47,5 na čak 51,0 godinu, tako da su Hrvati danas među najstarijim stanovništvom u Srbiji i imaju najnepovoljniji tip dobnog sastava (*najdublja duboka starost*). Prema rezultatima popisa iz

⁵ Od 1948. do 2011. u Srbiji je održano ukupno osam popisa stanovništva. Prvih šest popisa, zajedno s 1991., obavljeno je prema istovjetnoj popisnoj metodologiji koja je počivala na koncepciji stalnog ili *de iure* stanovništva (*Statistički godišnjak Srbije 2009.*, RZSRS, Beograd, 2009.). Popisi iz 2002. i 2011. pripremljeni su i realizirani po izmijenjenim popisnim kriterijima (koncepcija prisutnog ili *de facto* stanovništva) što znači da postoje metodološke poteškoće oko usporedbe rezultata posljednjih dvaju popisa s ranijim popisima stanovništva. Detaljnije o metodologiji popisa 2002. i 2011. vidjeti u: *Statistički godišnjak Srbije 2009.*, RZSRS, Beograd, 2009., 65. i Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, *Stanovništvo, Nacionalna pripadnost*, Podaci po opštinama i gradovima, RZSRS, Beograd, 2012., 7.

⁶ Izvor: *Statistički godišnjak SFRJ 1967.*, SFRJ, SZS, XIV, Beograd, 1967.; *Statistički godišnjak Jugoslavije 1980.*, SFRJ, SZS, XXVII, Beograd, 1980.; *Statistički godišnjak Jugoslavije 1983.*, SFRJ, SZS, XXX, Beograd, 1983.; Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, *Stanovništvo, Nacionalna pripadnost*, Podaci po opštinama i gradovima, Knjiga 1, RZSRS, Beograd, 2012.

⁷ Koeficijent mladosti se odnosi na stanovništvo do 14. godine, koeficijent starosti na stanovništvo staro 65 godina i više, dok je indeks starenja izračunat kao kvocijent stanovništva starog 65 godina i više u odnosu na stanovništvo mlađe od 14. godine života. Razlozi za tako definirane indikatore dobnog sastava leže u potrebi da se usporedivim učine objavljeni rezultati popisa iz 2002. i 2011. godine.

Tablica 1. Odabrani indikatori biološke strukture Hrvata u Republici Srbiji prema rezultatima popisa stanovništva 2002. i 2011. godine

Indikatori	2002.	2011.	Indeks promjene
Ukupan broj stanovnika	70.602	57.900	82,0
Broj muškaraca	28.727	23.865	83,1
Broj žena	41.875	34.035	81,3
Koeficijent maskuliniteta	68,6	70,1	–
Koeficijent feminiteta	145,8	142,6	–
Broj stanovnika do 14. godine	6.362	4.159	65,4
Broj stanovnika od 15. do 64. godine	47.235	36.772	77,8
Broj stanovnika 65 godina i stariji	16.814	16.969	100,9
Koeficijent mladosti	9,0	7,2	–
Koeficijent starosti	23,8	29,3	–
Indeks starenja	264,3	408,0	–
Koeficijent ukupne dobne ovisnosti	49,1	57,5	–
Koeficijent dobne ovisnosti mladih	13,5	11,3	–
Koeficijent dobne ovisnosti starih	35,6	46,1	–
Prosječna starost – ukupno	47,5	51,0	–
Prosječna starost – muškarci	44,0	47,3	–
Prosječna starost – žene	49,8	53,6	–

Izvor: Etnički mozaik Srbije prema podacima popisa stanovništva 2002., Ministarstvo za manjinska i ljudska prava Srbije i Crne Gore, Beograd, 2004.; *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, Stanovništvo, Veroispovest, maternji jezik i nacionalna pripadnost*, Podaci po opštinama i gradovima, Knjiga 4, RZSRS, Beograd, 2013.

2011. u Srbiji su od Hrvata „stariji“ bili samo Vlasi, Makedonci, Nijemci i Slovenci,⁸ što znači da su od brojnijih nacionalnih manjina (s više od 10 tisuća pripadnika) Hrvati prosječno najstariji.

(Ne)pismenost kao obilježje obrazovne strukture

S obzirom na to da u trenutku pisanja ovoga rada broj i dobno-spolna struktura nepismenih osoba u Srbiji po nacionalnoj pripadnosti prema rezultatima popisa 2011. još uvijek nije bila dostupna (objavljena),⁹ stanje glede obilježja „pismenost“

⁸ Izvor: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, Stanovništvo, Veroispovest, maternji jezik i nacionalna pripadnost*, Podaci po opštinama i gradovima, Knjiga 4, RZSRS, Beograd, 2013.

⁹ Nekoliko dana prije završetka ovoga rada Republički zavod za statistiku Republike Srbije objavio je, na temelju rezultata popisa 2011., opsežnu publikaciju naslovljenu *Etnokonfesionalni i jezički mozaik Srbije*. Nažalost, njezina iskoristivost u kontekstu ovoga istraživanja bitno je umanjena či-

hrvatske nacionalne manjine razmotrili smo, imajući pritom u vidu analitičke poteškoće koje proizlaze iz promijenjene popisne metodologije i različitog kritičnog vremenskog trenutka popisa,¹⁰ na temelju rezultata popisa stanovništva iz 1981., 1991. i 2002. godine.¹¹

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2002., od ukupno 66.913 u popisu izjašnjenih Hrvata starih 10 i više godina, nepismenih je bilo 1.315 osoba ili 1,97 posto. U odnosu na broj nepismenih Hrvata 1981. (6.897) do 2002. broj nepismenih je smanjen za 80,9 %, a u odnosu na 1991. (3.748) za 64,9 %. Zbog toga je i relativan udio nepismenih smanjen sa 5,51 % (1981.) na 4,14 % (1991.) a potom i na 1,97 % (2002.).¹² Od ukupnog broja nepismenih 2002., 203 su muškarci (15,4 posto), a 1.112 su žene (84,6 %), što ukazuje na prvu važnu karakteristiku strukture hrvatskog stanovništva prema obilježju „pismenost“ – izrazitu prevlast nepismenih žena nad nepismenim muškarcima. I u ranijim popisima žene su činile većinu nepismenog stanovništva što potvrđuje struktura nepismenih prema spolu 1981. i 1991. godine. U strukturi nepismenih 1981. muškaraca je bilo 1.695 ili 24,6 %, a žena 5.262 ili 75,4 %. Prevlast nepismenih žena nad muškarcima nije samo posljedica diferencijalnog mortaliteta po spolu, tj. veće smrtnosti muškog stanovništva (ukupno, a osobito u starijoj životnoj dobi), nego i jakih utjecaja patrijarhalne tradicije zbog koje su žene prije pedesetak i više godina još uvijek bile manje uključene u proces stjecanja obrazovanja. Tek jačanjem modernizacijskih procesa raste i participacija žena u obrazovanju. Do 1991. kontingent nepismenih muškaraca je smanjen, broj na 716 osoba ili za 57,8 %, a udio u ukupnom broju nepismenih na 19,1 %. Dok je broj nepismenih žena između 1981. i 1991. smanjen na 3.032 ili za 41,7 %, njihov relativan udio u ukupnom broju nepismenih je povećan, i to na 80,9 %. Ukupno uzevši, broj nepismenih Hrvata u Srbiji, između 1981. i 2002., smanjen je za 88,0 %, a broj nepismenih Hrvatica za 78,6 %.¹³ Relativan udio nepismenih u ukupnom kontingentu muškog stanovništva iznosio je 2002. 0,76 %, a relativan udio žena u kontingentu ženskog stanovništva 2,78 %.

njenicom da su u njoj dani samo relativni pokazatelji (udjeli) koji se odnose na „pismenost“ prema etničkim zajednicama, a ne i apsolutni pokazatelji.

¹⁰ Kritični vremenski trenutak popisa u Srbiji 1981., 1991. i 2002. bio je 31. ožujka, dok je u popisu 2011. kritični vremenski trenutak popisa bio 30. rujna.

¹¹ Izvor: *Etnički mozaik Srbije prema podacima popisa stanovništva 2002.*, Ministarstvo za manjinska i ljudska prava Srbije i Crne Gore, Beograd, 2004.; Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1981. godini, *Stanovništvo staro 15 i više godina prema narodnosti, starosti i školskoj spremi, po polu*, tabela 059, SZS SFRJ, Beograd; Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1991. godini, *Stanovništvo staro 15 i više godina prema nacionalnoj pripadnosti, starosti, školskoj spremi i pismenosti, po polu*, tabela 068, SZS SR Jugoslavije, Beograd.

¹² Relativan udio nepismenih osoba u broju Hrvata starih 10 i više godina, prema rezultatima popisa 2011., iznosio je 1,1 % (Đurić 2014).

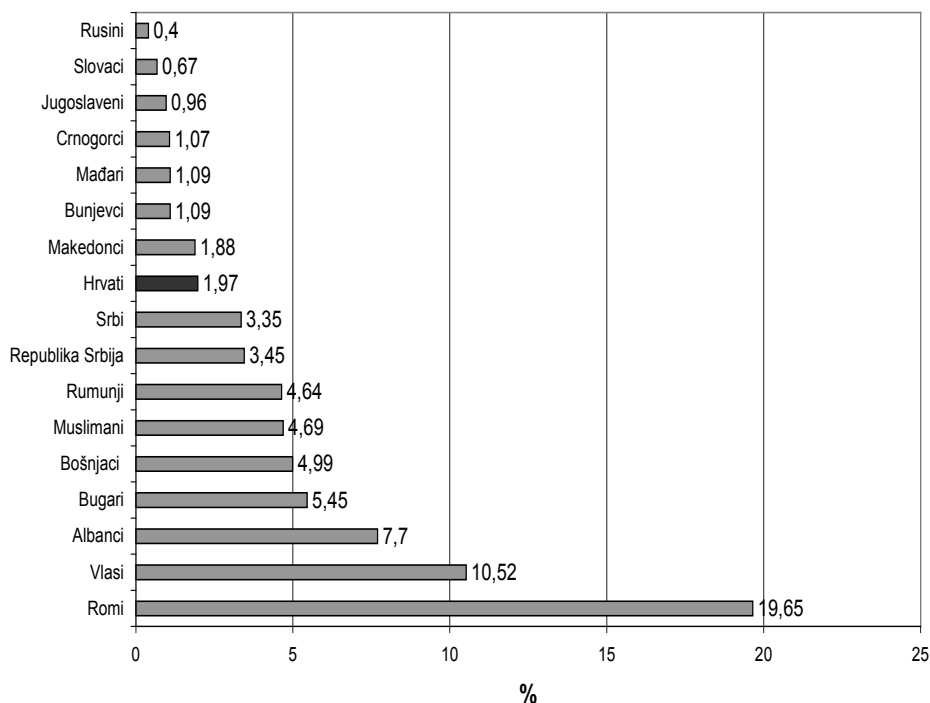
¹³ Nešto jači pad muškaraca u kontingentu nepismenog stanovništva izravna je posljedica diferencijalnog mortaliteta po spolu, tj. veće smrtnosti muškog stanovništva, naročito u starijoj životnoj dobi, kao i duljeg trajanja života kod žena.

Naprijed prezentirani podatci ukazuju na pozitivan trend glede kretanja (ne) pismenosti hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji u posljednjih tridesetak godina. Nema sumnje da će se i u budućnosti smanjivati broj nepismenih osoba, koje su svojim najvećim dijelom u starijim dobnim skupinama, s većim rizicima smrti, odnosno, s visokom specifičnom stopom mortaliteta. Dakako, trend snižavanja broja i relativnog udjela nepismenih osoba posljedica je i gotovo potpune obuhvaćenosti dječjih naraštaja obvezatnim osnovnoškolskim obrazovanjem. Tek ilustracije radi, 1981. nepismeni do 49. godine starosti činili su 27,0 %, a stariji od 50 godina 72,3 % ukupnoga broja nepismenih Hrvata; 1991. odnos između ovih velikih dobnih kohorti bio je 11,9 % naprama 87,8 %; konačno, 2002. od ukupnog broja nepismenih Hrvata, do 49. godine starosti bilo je svega 9,0 %, a starijih od 50 godina čak 90,9 % nepismenih osoba.¹⁴ Navedeno znači da je drugo bitno obilježje „pismenosti“ prevlast nepismenih osoba u starijim dobnim skupinama u odnosu na kontingente mlađeg stanovništva. Veću nepismenost staračkih kohorti moguće je objasniti sljedećim argumentom: riječ je o naraštajima koji su zbog društvenih i gospodarskih prilika sredinom prošloga stoljeća i ranije, bili bitno manje obuhvaćeni obrazovanjem, pa čak i najnižim obrazovnim modalitetom (osnovnom školom). Od ukupnog broja nepismenih 2002. njih čak 928 ili 70,3 % bilo je starije od 65 godina života, dok su do 39. godine života bile nepismene samo 72 osobe ili svega 5,5 % Hrvata u Republici Srbiji 2002. godine. Drugim riječima, jačaju naraštajne razlike s obzirom na (ne)pismenost, što je i očekivano, s obzirom na izrazito poremećenu biološku strukturu hrvatske nacionalne manjine, pa se s visokim stupnjem pouzdanosti može pretpostaviti da će se broj nepismenih osoba smanjiti na statistički zanemarivu razinu za dva do tri desetljeća, kada u ukupnoj hrvatskoj populaciji ostane vrlo mali broj pripadnika tih naraštaja. Zanimljivo je spomenuti da je od 928 nepismenih osoba starijih od 65 godina života žena bilo čak 91,4 %, a muškaraca svega 8,6 %.

Konačno, treća signifikantna karakteristika hrvatske nacionalne manjine s obzirom na razinu (ne)pismenosti odnosi se na usporedbu s ukupnim stanovništvom Srbije, Srbima kao većinskim stanovništvom u toj državi te drugim brojnijim nacionalnim manjinama, koje imaju više od 10 tisuća pripadnika (grafikon 1). Generalno uzevši, u Republici Srbiji postoji značajna razlika u obrazovanosti među etničkim zajednicama, tj. između većinskog srpskog stanovništva i nacionalnih manjina. Te su razlike determinirane različitim društvenim, demografskim i kulturnim čimbenicima (Đurić 2014). Prema rezultatima popisa 2002., raspon udjela nepismenog stanovništva kretao se od 0,40 % kod Rusina do čak 19,65 % kod Roma. U odnosu na državni prosjek (3,45 %), manji udio nepismenih, uz Rusine, imali su Slovaci (0,67 %), Jugoslaveni (0,96 %), Crnogorci (1,07 %), Mađari (1,09 %), Bunjevci (1,09 %), Makedonci (1,88 %) i Srbi (3,35 %), a veći udio, uz Rome, Rumunji (4,64 %), Muslimani (4,46 %), Bošnjaci (4,99 %), Bugari (5,45 %), Albanci (7,70 %) i Vlasi (10,52 %). Treba ponoviti da je riječ o nacionalnim manjinama s više od deset tisuća pripadnika. U navedenom kontekstu Hrvati imaju ispodprosječni (po-

¹⁴ Treba ipak upozoriti da je 2002. do 19. godine starosti bilo nepismeno 20 pripadnika hrvatske nacionalne manjine u Srbiji.

voljniji) udio nepismenog stanovništva (1,97 %), u odnosu na ukupno stanovništvo Srbije (3,45 %), kao i u odnosu na Srbe kao većinsko stanovništvo (3,35 %). Prema drugim nacionalnim manjinama Hrvati se nalaze nekako na sredini ljestvice; manji udio nepismenih u odnosu na hrvatsku nacionalnu manjinu imaju Rusini, Slovaci, Jugoslaveni, Crnogorci, Mađari, Bunjevci i Makedonci, a veći udio imaju Rumunji, Bošnjaci, Muslimani, Bugari, Albanci, Vlasi i Romi.

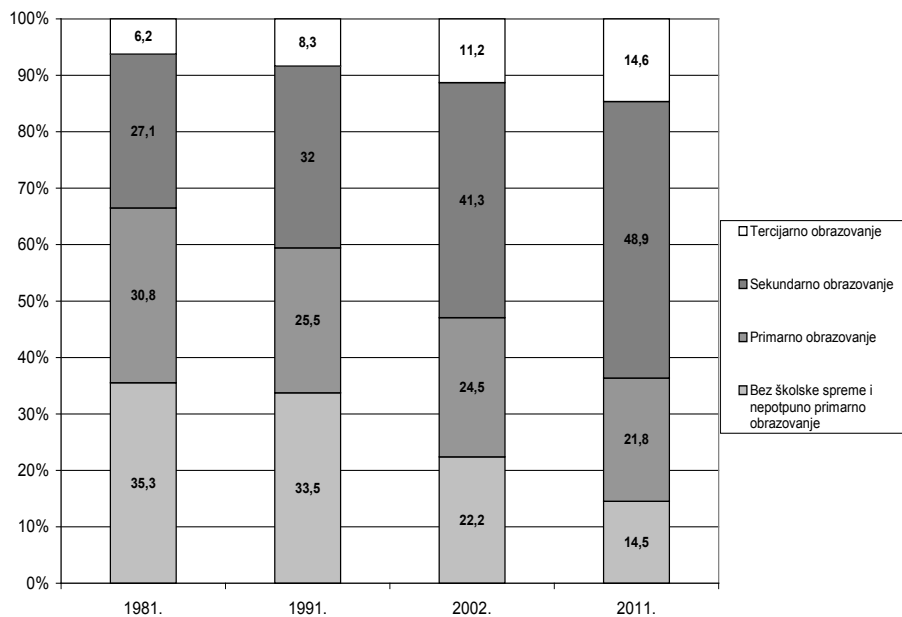
Grafikon 1. Udio (%) nepismenih u stanovništvu Republike Srbije starom 10 i više godina prema nacionalnosti 2002. godine

Školska sprema kao obilježje obrazovne strukture

Struktura stanovništva prema školskoj spremi, tj. prema najvišem stupnju završene škole u kritičnom vremenskom trenutku popisa stanovništva, drugi je osnovni indikator obrazovanosti neke populacije.¹⁵ Analizu tih indikatora uglavnom smo oslonili na dostupne rezultate popisa stanovništva 2002. i 2011., iako su neki indikatori uspoređeni i prema rezultatima popisa 1981. i 1991. godine. Iz podataka prezentiranih u tablicama 2 do 5 i grafikonu 2, moguće je iščitati neke bitne karakteristike i

¹⁵ Valja ipak upozoriti da razina obrazovanosti neke populacije ne ovisi samo o formalnim (kvantitativnim) kriterijima (broju osoba sa završenim obrazovnim modalitetom), nego je u velikoj mjeri obrazovanost određena i kvalitetom i razvojem obrazovnog sustava.

trendove u oblikovanju obrazovne strukture hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji te prepoznati osnovne determinante njezinoga razvoja. Idemo redom.

Grafikon 2. Struktura (%) Hrvata u Republici Srbiji prema školskoj spremi i popisima 1981., 1991., 2002. i 2011. godine

Treba uvodno upozoriti da se promjene u strukturi hrvatske nacionalne manjine u Srbiji prema školskoj spremi trebaju promatrati u kontekstu izrazite ukupne depopulacije i vrlo snažnog demografskog starenja hrvatske populacije u toj zemlji. Oba su procesa determinirana, uz ostalo, vrlo slabom bioreprodukcijom,¹⁶ tj. niskim natalitetom i vrlo skromnim pristizanjem mladog stanovništva u školsku i fakultetsku dob, te iseljavanjem, uglavnom, mlađeg i obrazovanijeg stanovništva, koje u Srbiji zbog političko-društvenih i gospodarskih okolnosti ne vidi ili nema priliku za ostvarenje svojih životnih i poslovnih ambicija i interesa. Drugim riječima, uspoređujući karakteristike obrazovne strukture hrvatskog stanovništva u Srbiji u tematiziranom 30-godišnjem periodu, uočavaju se važne promjene koje su odraz uzajamnog djelovanja demografskih i društvenih trendova i procesa.

Usporedimo li, primjerice, promjenu broja osoba bez školske spreme i s nepotpunim primarnim obrazovanjem kao i broj osoba sa završenim primarnim, sekun-

¹⁶ Vrlo je indikativan podatak da je između popisa 2002. i 2011. hrvatska nacionalna manjina ostvarila negativnu prirodnu primjenu (prirodnu depopulaciju) od -10.755 stanovnika (Đurić 2014, 103), što znači da je, usporedimo li taj podatak s apsolutnom promjenom ukupnog stanovništva (-12.702), neto migracija hrvatskog stanovništva u Srbiji u posljednjem međupopisnom razdoblju bila, očekivano, negativna i iznosila -1.947 stanovnika.

darnim i tercijarnim obrazovanjem između 1981. i 2011. dolazimo do sljedećih, vrlo zanimljivih, indikatora razvoja obrazovne strukture stanovništva: broj Hrvata bez školske spreme i s nepotpunim primarnim obrazovanjem, između 1981. i 2011., smanjen je sa 44.266 na 7.791 ili za 82,4 %, broj Hrvata sa završenim primarnim obrazovanjem je smanjen sa 38.575 na 11.725 ili za 69,4 %, broj Hrvata sa završenim sekundarnim obrazovanjem smanjen je u istom razdoblju sa 33.934 na 26.253 ili za 22,6 %; jedino je broj Hrvata sa završenim tercijarnim obrazovanjem blago povećan, i to sa 7.744 na 7.884 ili za svega 1,8 %.¹⁷ Posljedica je to činjenice da je u promatranih trideset godina ukupan broj Hrvata u Republici Srbiji depopulirao za čak 58,8 %, tj. više je nego prepolovljen. Uz depopulaciju, bitan čimbenik razvoja obrazovne strukture, kao i u slučaju (ne)pismenosti, jest proces demografskog starenja koji je determinirao izrazito neujednačenu biološku strukturu hrvatskog stanovništva. Naime, sve je veći relativan udio starijih kontingenata i sve je izraženija prevlast ženskog nad muškim dijelom hrvatske populacije.

Ipak, treba naglasiti da je u promatranom periodu opća razina obrazovanosti hrvatskog stanovništva postupno poboljšana, što se ponajprije i ponajviše indicira

Tablica 2. Struktura Hrvata u Republici Srbiji prema školskoj spremi i rezultatima popisa stanovništva 2002. i 2011. godine

Indikatori	2002.	2002. (%)	2011.	2011. (%)
Stanovništvo staro 15 i više godina – ukupno	64.240	100	53.741	100
Bez školske spreme	2.250	3,5	932	1,7
Nepotpuno primarno obrazovanja	11.998	18,7	6.859	12,8
Primarno obrazovanje	15.728	24,5	11.725	21,8
Sekundarno obrazovanje	26.538	41,3	26.253	48,9
Više tercijarno obrazovanje	3.193	5,0	3.022	5,6
Visoko tercijarno obrazovanje	3.980	6,2	4.862	9,0
Nepoznato	548	0,9	88	0,2
Indeks obrazovanosti	50,3	–	101,2	–

Izvor: Etnički mozaik Srbije prema podacima popisa stanovništva 2002., Ministarstvo za manjinska i ljudska prava Srbije i Crne Gore, Beograd, 2004.; Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, *Stanovništvo staro 15 i više godina prema nacionalnoj pripadnosti, starosti, polu i školskoj spremi, po regionima*, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd (webrzs.stat.gov.rs; pristup stranici ostvaren 27. 11. 2014.).

relativnim pokazateljima, tj. promjenom relativnih udjela obrazovnih modaliteta u ukupnom stanovništvu starom 15 i više godina. Tako je relativan udio hrvatskog

¹⁷ Izračunato prema: *Etnički mozaik Srbije prema podacima popisa stanovništva 2002.*, Ministarstvo za manjinska i ljudska prava Srbije i Crne Gore, Beograd, 2004.; Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1981. godini, *Stanovništvo staro 15 i više godina prema narodnosti, starosti i školskoj spremi, po polu*, tabela 059, SZS SFRJ, Beograd; Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1991. godini, *Stanovništvo staro 15 i više godina prema nacionalnoj pripadnosti, starosti, školskoj spremi i pismenosti, po polu*, tabela 068, SZS SR Jugoslavije, Beograd.

stanovništva sa završenim primarnim obrazovanjem između 1981. i 2011. smanjen sa 30,8 % na 21,8 %, relativan udio stanovništva sa sekundarnim obrazovanjem povećan sa 27,1 % na 48,9 %, a relativan udio stanovništva sa završenim tercijarnim obrazovanjem povećan sa 6,2 % na 14,6 %. Ujedno, relativan udio stanovništva bez školske spreme i s nepotpunim primarnim obrazovanjem smanjen je sa 35,3 % na 14,5 %. Dakle, u formiranju današnje obrazovne strukture hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji vidljiva su dva paralelna procesa: pad relativnog udjela stanovništva bez školske spreme i s najnižom naobrazbom, uz istodobni porast relativnog udjela osoba s višom razinom obrazovanja.

U nastavku rada detaljnije su razmotreni rezultati popisa 2002. i 2011. godine.

Prvo, poboljšanje opće razine obrazovanosti hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji pokazuje i detaljnija analiza popisnih rezultata 2002. i 2011. godine. Naime, tijekom samo jednog međupopisnog razdoblja relativan udio osoba bez školske spreme i s nepotpunim primarnim obrazovanjem smanjen je sa 22,5 % na 14,5 %, s tim da u dobnoj strukturi tih kontingenata prevladava stanovništvo staro 65 i više godina. Čak 80,7 % Hrvata starijih od 65 godina u kritičnom vremenskom trenutku popisa 2011. bilo je u najnižem stupnju obrazovanosti, dakle, bez ikakve škole ili s nezavršenom osnovnom školom. S obzirom na spol izrazitu većinu u tom obrazovnom modalitetu imale su žene (76,8 %). Drugim riječima, u kontingentu hrvatskog stanovništva bez školske spreme i s nepotpunim primarnim obrazovanjem

Tablica 3. Struktura Hrvata u Republici Srbiji prema školskoj spreml i spolu 2002. i 2011. godine

Obrazovni modaliteti	2002.			2011.			Indeks promjene		
	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž
Svega	64.240	25.486	38.754	53.741	21.713	32.028	83,7	85,2	82,6
Bez školske spreme	2.255	457	1.798	932	126	806	41,3	27,6	44,8
Nepotpuno primarno obrazovanje	11.998	3.363	8.635	6.859	1.680	5.179	57,2	50	60
Primarno obrazovanje	15.728	5.746	9.982	11.725	4.361	7.364	74,5	75,9	73,8
Sekundarno obrazovanje	26.538	12.254	14.284	26.253	12.093	14.160	98,9	98,7	99,1
Tercijarno obrazovanje	7.173	3.424	3.749	7.887	3.422	4.462	109,9	99,9	119
Nepoznato	548	242	306	88	31	57	16,1	12,8	18,6
Indeks obrazovanosti	50,3	89,6	35,9	101,2	189,5	74,6	201,2	211,5	207,8
Školska sprema	Σ (%)	M (%)	Ž (%)	Σ (%)	M (%)	Ž (%)	Σ	M	Ž
Svega	100	39,7	60,3	100	40,4	59,6	–	–	–
Bez školske spreme	100	20,3	79,7	100	13,5	86,4	–	–	–
Nepotpuno primarno obrazovanje	100	28,0	72,0	100	24,5	75,5	–	–	–
Primarno obrazovanje	100	36,5	63,5	100	37,2	62,8	–	–	–
Sekundarno obrazovanje	100	46,2	53,8	100	46,1	53,9	–	–	–
Tercijarno obrazovanje	100	47,7	52,3	100	43,4	56,6	–	–	–
Nepoznato	100	44,2	55,8	100	35,2	64,8	–	–	–

Izvor: Kao tablica 2.

prevladavaju prema dobi staračke kohorte, a prema spolu žensko stanovništvo, što implicira izrazitu selektivnost/polariziranost najmanje obrazovanog dijela hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji. U odnosu na 2002. dobno-spolna neravnoteža ovog obrazovnog modaliteta hrvatske populacije dodatno je produbljena, što ima jasne demografske odrednice, prije svega uznapredovao proces demografskog starenja. Slično kao i kod kategorije nepismenog stanovništva, broj i relativan udio Hrvata bez škole i s nezavršenom osnovnom školom nastavit će se smanjivati kako budu rasli specifični koeficijenti mortaliteta u najstarijim dobnim kohortama, tj. kada u te dobne skupine budu pristizali naraštaji s najnižim stupnjem obrazovanja.

Drugo, važan indikator poboljšanja obrazovne strukture hrvatske nacionalne manjine jest promjena relativnog udjela obrazovnih modaliteta. Tako je, između 2002. i 2011., relativan udio hrvatskog stanovništva sa završenom osnovnom školom smanjen sa 24,5 % na 21,8 %, što je najvećim dijelom posljedica niskog nataliteta i sve manjeg priljeva djece u obvezatnu osnovno-školsku dob; relativan udio Hrvata sa završenom srednjom školom povećan je sa 41,3 % na 48,9 %; relativan udio Hrvata sa završenom višom školom povećan je sa 5,0 % na 5,6 %; relativan udio Hrvata sa završenom visokom školom (fakultetom i/ili umjetničkom akademijom) povećan je sa 6,2 % na 9,0 %. Štoviše, čak je i u uvjetima snažne ukupne depopulacije (ukupan broj Hrvata u Srbiji je između 2002. i 2011. smanjen za 18,0 posto), broj pripadnika hrvatske nacionalne manjine sa završenim fakultetskim obrazovanjem povećan sa 3.980 na 4.862 ili za visokih 22,2 %. Navedeno ipak ukazuje na brojčano relativno jak, ali još uvijek nedovoljno iskorišten intelektualni potencijal kojim raspolaže hrvatska zajednica u Republici Srbiji.

Treće, za razliku od kontingenta osoba bez školske spreme i s nepotpunim primarnim obrazovanjem, u kojima, kako smo ranije istaknuli, prevladavaju staračke dobne kohorte i to uglavnom ženskog stanovništva, u tercijarnom obrazovnom modalitetu hrvatske nacionalne manjine prevladavaju, očekivano, mlađi naraštaji, i to dobne skupine od 35. do 64. godine života s 54,3 % udjela u ukupnom broju fakultetski obrazovanih osoba 2011. godine. U kontingentu hrvatskog stanovništva sa završenim tercijarnim obrazovanjem iste godine nešto je više žena (56,6 %) od muškaraca (43,4 %). Zanimljivo je primijetiti i potrebno istaknuti da se u odnosu na 2002. smanjio relativan udio muškog, a povećao relativan udio ženskog stanovništva u ukupnom broju Hrvata s tercijarnim obrazovanjem. U tom je kontekstu naročito signifikantan porast broja žena s fakultetskim obrazovanjem – između 2002. i 2011. iznosio je čak 19,0 %. Rečeni porast uglavnom je očekivan; dio možemo tumačiti činjenicom da je spolna struktura hrvatske nacionalne manjine u Srbiji izrazito poremećena, tj. neujednačena sa značajno većim udjelom ženskog u odnosu na muško stanovništvo (koeficijent feminiteta 2011. iznosio je čak 142,6). Dakako, dio porasta relativnog udjela žena u ukupnom broju više i visoko obrazovanog hrvatskog stanovništva u Srbiji treba tumačiti i društvenim procesima koji su doveli do promjene položaja i uloge žene u suvremenom društvu, što je za posljedicu imalo i veće uključivanje žena na tržište rada, za što je osnovna pretpostavka bila i bit će viši stupanj obrazovanja.

Četvrto, važan pokazatelj promjena u strukturi stanovništva prema školskoj spremi je i *indeks obrazovanosti*. U ovom je radu indeks obrazovanosti izračunat kao kvocijent stanovništva s višim i visokim obrazovanjem prema stanovništvu bez školske spreme i s nepotpunim primarnim obrazovanjem. Između 2002. i 2011. indeks obrazovanosti hrvatske nacionalne manjine je udvostručen (porast sa 50,3 na 101,2), što je prva važna indikacija poboljšanja obrazovne strukture. Drugo bitno obilježje jest činjenica da je broj osoba s tercijarnim obrazovanjem konačno nadmašio broj osoba s najnižim obrazovnim modalitetom. Za pretpostaviti je da će sljedeći popisi stanovništva pokazati porast vrijednosti indeksa obrazovanosti, jedino je upitno kolika će u tom porastu biti važnost veće uključenosti Hrvata u visokoškolski

Tablica 4. Regionalna struktura Hrvata u Republici Srbiji prema školskoj spremi i rezultatima popisa 2002. godine

Indikatori	Vojvodina	Vojvodina (%)	Centralna Srbija	Centralna Srbija (%)
Stanovništvo staro 15 i više godina – ukupno	50.434	100	13.806	100
Bez školske spreme	2.008	4,0	247	1,8
Nepotpuno primarno obrazovanje	10.512	20,8	1.486	10,8
Primarno obrazovanje	13.061	25,9	2.667	19,3
Sekundarno obrazovanje	20.449	40,5	6.089	44,1
Više tercijarno obrazovanje	1.934	3,8	1.259	9,1
Visoko tercijarno obrazovanje	2.161	4,3	1.819	13,2
Nepoznato	309	0,6	239	1,7
Indeks obrazovanosti	32,7	–	177,6	–

Izvor: Kao tablica 2.

ski sustav, a koliko biološko „izumiranje“ kontingenata hrvatskog stanovništva bez značajnije naobrazbe. Dakako, u potonjem kontekstu valja promišljati i koliki će se broj Hrvata koji su visoko obrazovanje nastavili u Hrvatskoj ili u drugim državama odlučiti po završetku školovanja vratiti u Republiku Srbiju.¹⁸ Ako se ne vrate ili barem ne vrate u zamjetnijem broju, ostat će trajno izgubljeni za hrvatski nacionalni korpus u Republici Srbiji, pri čemu će oni koji ostanu biti još jače izloženi procesima asimilacije, odnosno, odnarođivanja („dekroatizacije“).

Peto, u cjelini uzevši obrazovna struktura Hrvata u Vojvodini nepovoljnija je od obrazovne strukture hrvatske nacionalne manjine u drugim dijelovima Republike Srbije (uža ili centralna Srbija). Primjerice, relativan udio hrvatskog stanovništva s tercijarnim obrazovanjem u Vojvodini je 2002. iznosio 8,1 %, a u drugim dijelovima Srbije 22,3 %. Do 2011. relativan udio Hrvata sa završenom višom i visokom

¹⁸ T. Žigmanov (2006, 46) navodi da se „tijekom petnaestak godina na neki od fakulteta u Hrvatskoj upisalo više od 300 mladih Hrvata iz Vojvodine. Međutim, problem u svezi sa školovanjem na fakultetima u Hrvatskoj je u tome što se relativno mali broj njih vratio u Vojvodinu. Jedan od problema sa kojima se susreću rijetki povratnici jest i pitanje priznavanja, to jest nostrificiranja diploma iz Hrvatske.“

Tablica 5. Regionalna struktura Hrvata u Republici Srbiji prema školskoj spremi i rezultatima popisa 2011. godine

Indikatori	Vojvodina	Vojvodina (%)	Centralna Srbija	Centralna Srbija (%)
Stanovništvo staro 15 i više godina - ukupno	43.024	100	10.717	100
Bez školske spreme	847	2,0	85	0,8
Nepotpuno primarno obrazovanje	6.039	14,0	820	7,7
Primarno obrazovanje	10.103	23,5	1.622	15,1
Sekundarno obrazovanje	20.990	48,8	5.263	49,1
Više tercijarno obrazovanje	1.923	4,5	1.099	10,3
Visoko tercijarno obrazovanje	3.055	7,1	1.807	16,9
Nepoznato	67	0,2	21	0,2
Indeks obrazovanosti	72,3	–	321,1	–

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, *Stanovništvo staro 15 i više godina prema nacionalnoj pripadnosti, starosti, polu i školskoj spremi, po regionima*, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd (webrzs.stat.gov.rs; pristup stranici ostvaren 27. 11. 2014.).

školom u Vojvodini je povećan na 11,6 %, a u ostalim dijelovima Srbije na 27,2 %. Indeks obrazovanosti hrvatske nacionalne manjine u Vojvodini povećan je u tom razdoblju sa 32,7 na 72,3, a u ostatku Srbije sa 177,6 na 321,1. Drugim riječima, u Vojvodini je još uvijek broj Hrvata s tercijarnim obrazovanjem za trećinu manji od broja Hrvata bez školske spreme i s nepotpunim primarnim obrazovanjem. S druge strane, u ostalom dijelu Srbije, na 100 Hrvata najnižeg obrazovnog modaliteta dolazi čak 321 Hrvat s fakultetskom naobrazbom. Značajne razlike u stupnju obrazovanosti vjerojatna su posljedica činjenice da su vojvođanski Hrvati, zbog svoje naglašene prostorne raspršenosti, neovisno o njihovoj koncentraciji u urbanim naseljima (Subotica, Sombor, Novi Sad...), prije svega (bili) ruralno stanovništvo, slabije i sporije uključeno u proces obrazovanja. Nasuprot njima, Hrvati u drugim dijelovima Srbije uglavnom su koncentrirani u gradovima, ponajprije u Beogradu, gdje su imali veće potrebe i veće mogućnosti za nastavkom školovanja. Također, dio Hrvata u Beogradu je „ciljano“ (organizirano) ili individualno naseljen kao dio administrativnog, političkog ili represivnog aparata Druge Jugoslavije, za što su trebali ispuniti pretpostavke stjecanja fakultetskog obrazovanja.

Šesto, uvodno smo već upozorili da je prema osnovnim obrazovnim obilježjima, napose prema školskoj spremi, hrvatska nacionalna manjina ispodprosječne razine obrazovanosti u odnosu na Srbe kao većinsko stanovništvo u Srbiji te u odnosu na najveći broj drugih nacionalnih manjina sa značajnijim brojem i relativnim udjelom u ukupnom stanovništvu Republike Srbije. Uzmemo li kao referentan pokazatelj indeks obrazovanosti onda su 2002. obrazovaniji od Hrvata bili Srbi, Jugoslaveni, Makedonci i Crnogorci, a manje obrazovani bili Bošnjaci, Bugari, Bunjevci, Vlasi, Mađari, Muslimani, Romi, Rumunji, Rusini i Slovaci. Prema rezultatima popisa 2011. veći indeks obrazovanosti od Hrvata imali su Srbi, Bugari, Jugoslaveni,

Tablica 6. Stanovništvo Republike Srbije staro 15 i više godina
prema školskoj spremi i nacionalnosti 2002. godine

Nacionalnost	Ukupno	Bez školske spreme	Nepotpuno primarno obrazovanje	Primarno obrazovanje	Sekundarno obrazovanje	Tercijarno obrazovanje	Indeks obrazovanosti
Republika Srbija	6.321.231	357.552	1.022.974	1.509.462	2.596.348	697.000	50,5
Republika Srbija (%)	100	5,7	16,2	23,9	41,1	11,0	–
Srbi	5.262.967	285.330	824.632	1.213.454	2.222.292	596.863	53,8
Srbi (%)	100	5,4	15,7	23,1	42,2	11,3	–
Bošnjaci	101.424	8.869	12.315	38.185	33.600	5.550	26,2
Bošnjaci (%)	100	8,7	12,1	37,6	33,1	5,5	–
Bugari	18.486	1.324	4.580	4.489	5.231	2.292	38,8
Bugari (%)	100	7,2	24,8	24,3	28,3	12,4	–
Bunjevci	18.010	374	4.559	5.008	6.983	1.064	21,6
Bunjevci (%)	100	2,1	25,3	27,8	38,8	5,9	–
Vlasi	35.059	4.469	14.844	9.417	4.874	597	3,1
Vlasi (%)	100	12,7	42,3	26,9	13,9	1,7	–
Jugoslaveni	68.397	1.477	5.532	15.598	33.308	11.626	165,9
Jugoslaveni (%)	100	2,2	8,1	22,8	48,7	17,0	–
Mađari	254.544	5.363	61.174	75.746	95.058	16.054	24,1
Mađari (%)	100	2,1	24,0	29,8	37,7	6,3	–
Makedonci	23.965	725	2.513	5.983	10.632	3.671	113,4
Makedonci (%)	100	3,0	10,5	25,0	44,4	15,3	–
Muslimani	16.079	1.216	2.082	5.477	6.091	959	29,1
Muslimani (%)	100	7,6	13,0	34,1	37,9	5,9	–
Romi	73.788	18.889	26.765	21.404	5.760	229	0,5
Romi (%)	100	25,6	36,3	29,0	7,8	0,3	–
Rumunji	29.587	1.843	9.425	8.901	6.619	2.343	20,8
Rumunji (%)	100	6,2	31,9	30,1	22,4	7,9	–
Rusini	13.779	204	2.964	3.048	6.036	1.371	43,3
Rusini (%)	100	1,5	21,5	22,1	43,8	9,9	–
Slovaci	50.894	813	12.478	16.281	17.749	3.150	23,7
Slovaci (%)	100	1,6	24,5	32,0	34,9	6,2	–
Hrvati	64.240	2.255	11.998	15.728	26.538	7.173	50,3
Hrvati (%)	100	3,5	18,7	24,5	41,3	11,2	–
Crnogorci	59.536	1.480	3.545	10.020	28.661	14.925	297,0
Crnogorci (%)	100	2,5	6,0	16,8	48,1	25,0	–

* Riječ je o nacionalnostima koje su 2002. i 2011. imale deset i više tisuća pripadnika.

Izvor: *Etnički mozaik Srbije prema podacima popisa stanovništva 2002.*, Ministarstvo za manjinska i ljudska prava Srbije i Crne Gore, Beograd, 2004.

Tablica 7. Stanovništvo Republike Srbije staro 15 i više godina prema školskoj spremi i nacionalnosti 2011. godine

Nacionalnost	Ukupno	Bez školske spreme	Nepotpuno primarno obrazovanje	Primarno obrazovanje	Sekundarno obrazovanje	Tercijarno obrazovanje	Indeks obrazovanosti
Republika Srbija	6.161.584	164.884	677.499	1.279.116	3.015.092	1.000.569	118,8
Republika Srbija (%)	100	2,7	11,0	20,8	48,9	16,3	–
Srbi	5.169.059	124.769	536.132	1.015.652	2.604.791	877.759	132,8
Srbi (%)	100	2,4	10,4	19,6	50,4	16,9	–
Bošnjaci	109.827	4.144	8.615	39.351	46.688	10.130	79,4
Bošnjaci (%)	100	3,8	7,8	35,8	42,5	9,2	–
Bugari	17.090	455	2.576	4.187	6.662	3.184	105,0
Bugari (%)	100	2,7	15,1	24,5	39,0	18,7	–
Bunjevci	15.137	136	2.727	3.972	7.039	1.255	43,8
Bunjevci (%)	100	0,9	18,0	26,2	46,5	8,2	–
Vlasi	32.127	2.213	11.754	9.804	7.122	1.112	8,0
Vlasi (%)	100	6,9	36,6	30,5	22,2	3,5	–
Jugoslaveni	22.402	127	892	2.962	11.704	6.699	657,4
Jugoslaveni (%)	100	0,6	4,0	13,2	52,2	30,0	–
Mađari	224.091	2.220	34.995	64.645	101.273	20.664	55,5
Mađari (%)	100	1,0	15,6	28,8	45,2	9,2	–
Makedonci	21.602	327	1.598	4.488	10.922	4.240	220,3
Makedonci (%)	100	1,5	7,4	20,8	50,6	19,7	–
Muslimani	18.348	889	1.960	6.138	8.000	1.279	44,9
Muslimani (%)	100	4,8	10,7	33,5	43,6	7,0	–
Romi	100.126	19.538	34.251	33.372	11.552	652	1,2
Romi (%)	100	19,5	34,2	33,3	11,5	0,6	–
Rumunji	25.775	949	5.763	8.267	7.693	3.021	45,0
Rumunji (%)	100	3,7	22,4	32,1	29,8	11,7	–
Rusini	12.576	76	1.650	2.424	6.543	1.875	108,6
Rusini (%)	100	0,6	13,1	19,3	52,0	14,9	–
Slovaci	46.178	347	7.201	14.636	19.634	4.297	56,9
Slovaci (%)	100	0,8	15,6	31,7	42,5	9,3	–
Hrvati	53.741	932	6.859	11.725	26.253	7.884	101,2
Hrvati (%)	100	1,7	12,8	21,8	48,9	14,6	–
Crnogorci	34.756	425	1.662	4.331	17.780	10.514	503,8
Crnogorci (%)	100	1,2	4,8	12,5	51,2	29,4	–

* Riječ je o nacionalnostima koje su 2002. i 2011. imale deset i više tisuća pripadnika.

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, *Stanovništvo staro 15 i više godina prema nacionalnoj pripadnosti, starosti, polu i školskoj spremi, po regionima*, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd (webzrzs.stat.gov.rs; pristup stranici ostvaren 27. 11. 2014.).

Makedonci, Rusini i Crnogorci, a manji indeks obrazovanosti Bošnjaci, Bunjevci, Vlasi, Mađari, Muslimani, Romi, Rumunji i Slovaci.¹⁹

Utjecaj obilježja obrazovne strukture i položaj Hrvata u srbijanskom društvu

Gore navedena temeljna obilježja obrazovne strukture Hrvata – (ne)pismenost i školska sprema – pored već spomenutog, utječu i na društvenu integraciju hrvatske zajednice kao nove nacionalne manjine u suvremeno srbijansko društvo. Naime, društvena integracija u posljednjih 20 godina, posebice nakon 2002. kada Hrvati dobivaju i službeno status nacionalne manjine u Srbiji, bilježi iznimno težak period u kojem su geografski disperzirane lokalne zajednice organizacijski fragmentirane i nisu u mogućnosti u potpunosti ostvariti vlastiti društveno-politički i gospodarski potencijal (Žigmanov 2006, 2011). Premda do sada nisu službeno rađene detaljne sociološke analize²⁰ utjecaja društveno-političkih čimbenika na razvoj i opstanak Hrvata nakon 1991. u Srbiji, ovo istraživanje pokazuje do koje razine demografski faktori mogu utjecati na jednu manjinsku zajednicu kao što je hrvatska. Promatrajući utjecaj analiziranih geografskih faktora kroz prizmu *problema integracije* na temelju sociološke teorije *neofunkcionalizma*,²¹ moguće je interpretirati dobivene rezultate na razini kapaciteta i mogućnosti Hrvata da se kao nova nacionalna manjina (re) integriraju učinkovito u sve društveno-političke i gospodarske procese u Republici Srbiji.

Kao jedan od ključnih demografskih faktora obrazovna struktura Hrvata, unatoč pozitivnom trendu kretanja (ne)pismenosti hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji posljednjih 30 godina, i rastu relativnog udjela osoba s višom razinom obrazovanja, ipak ne pruža dostatni socijalni kapacitet za ostvarivanje društveno-političkih i gospodarskih mogućnosti koje su ionako ograničene od strane vladajućih srbijanskih neoliberalnih društvenih struktura. Praksa je pokazala upravo za promatrani period 2002. – 2011., da su pored onih vanjskih utjecaja koje je srbijansko

¹⁹ Niži indeks obrazovanosti od Hrvata imali su 2002. i 2011. i Albanci, no oni nisu uvršteni u analitičke tablice (6 i 7), jer u popisu 2011. nije utvrđen njihov stvarni broj. Naime, te se godine Albanci u općinama Bujanovac i Preševo uglavnom nisu odazvali popisivanju. Prema rezultatima popisa 2002. u Republici Srbiji živjelo je 61.647, a 2011. 5.809 pripadnika albanske nacionalne manjine.

²⁰ Osim interdisciplinarnih okvirnih pregleda ključnih društveno-političkih procesa i promjena koje su se odrazile na hrvatsku nacionalnu manjinu u Srbiji o kojima pišu T. Žigmanov i M. Bara (vidi popis literature).

²¹ „Osnovne postavke od kojih polazi teorija integracije jesu da različiti dijelovi stvaraju cjelinu i da se u tom novom, sastavljenom tijelu formiraju posebno odnosi međuovisnosti. To svakako posebno vrijedi za pokušaje da se teorijom funkcionalizma provede podjela na tzv. funkcionalna područja (društveno-ekonomskog razvoja) i na one neofunkcionalnog karaktera (ideološko-politička). Neofunkcionalistička škola ističe osobito svoj fenomenološki karakter i nastoji izbjegavati normativističke tvrdnje ili pak sistem uopćavanja. Prema neofunkcionalistima, najbitnija je, s točke gledišta sudionika integracije, postizanje blagostanja, a zatim zajedničko rješavanje vanjske politike i obrane“ (Vukadinović 2005, 61-68).

društvo imalo na hrvatsko stanovništvo,²² istovremeno na razvoj hrvatske zajednice nedvojbeno utjecali i drugi čimbenici, pa tako i gore spomenuti demografski faktori. Premda povećana opća razina obrazovanja hrvatskoga stanovništva pridonosi stvaranju bolje – pozitivnije slike o sebi i vlastitim kapacitetima i sposobnostima kao zajednice u srbijanskom društvu, ona još uvijek nije dostatna. Naime, razvoj i formiranje hrvatskih manjinskih društveno-političkih elita pokazuje da taj intelektualni kapital kojega sada hrvatska zajednica u Srbiji posjeduje nije dostatan ili nije na pravi način iskorišten. Problemi koje hrvatska zajednica još uvijek ima u artikuliranju vlastitih interesa i ostvarivanju prava kao nacionalna manjina dokaz su i činjenice da su Hrvati još uvijek nedostatno motivirani i angažirani u okviru svoje zajednice ali i društva, te da vjerojatno ne posjeduju odgovarajuća znanja i vještine za institucionalno i organizirano djelovanje u društveno-političkom životu suvremene Srbije. Istovremeno, povećana opća razina obrazovanja također nije znatno utjecala na veću zastupljenost predstavnika hrvatske nacionalne manjine u državnim i političkim tijelima uprave na svim razinama i strukturama vlasti kao i rukovodećim mjestima u gospodarstvu.²³ Protuhrvatsko srbijansko društvo još uvijek je puno predrasuda, a vladajuće strukture i politike koje se provode ograničavaju ostvarivanje prava hrvatske nacionalne manjine. Hrvatska nacionalna manjina je putem samog obrazovnog sustava na suptilan način ne samo politički, nego i kulturno asimilirana u srbijansko društvo.²⁴ Stoga je kapacitet i mogućnosti tako (re)integrirane hrvatske nacionalne manjine u suvremeno srbijansko društvo razvojno oslabljen, ne samo na njegovoj objektivnoj razini institucionalnog afirmiranja i djelovanja, nego i na subjektivnoj razini. Naime, nacionalno-identitetski okvir hrvatstva je još uvijek iznimno teško izgraditi kao integrativni dio građanske demokratske svijesti Hrvata, jer je hrvatska zajednica danas još uvijek opterećena hipotekom etnički motiviranog nasilja i prisilnih migracija, kao i procesom bolne (re)integracije u društvo koje ih ili identitetski socijalno rekonstruira²⁵ ili formalno asimilira.

²² *Hrvatska šutnja* koja svoje korijene vuče iz vremena komunističke Jugoslavije, sada poprima novi oblik društveno-političke apstinencije i povlačenja hrvatske zajednice u okvire svojih obitelji izvan domašaja srbijanskog društva koje ih mahom progoni i diskriminira. To se najbolje vidi i iz izbora za nacionalna vijeća nacionalnih manjina provedenih 2010. (za više informacija vidi: Godišnji izvještaj: Srbija 2010, Helsinški odbor za ljudska prava, Ljudska prava: odraz, institucionalna nemoć, 2011. dostupno na www.helsinki.org.rs).

²³ Iako su razlozi tomu većinom društveno-političke naravi, ali i socijalno okruženje srbijanskog društva koje je još uvijek protuhrvatsko.

²⁴ Prema 2. izvješću Republike Srbije o provedbi Članka 25 točke 1 Okvirne konvencije o zaštiti prava nacionalnih manjina u Republici Srbiji iz 2008. godine, navodi se podatak da se 63 % Hrvata u Republici Srbiji izjasnilo da im je materinji jezik *srpski jezik*. Službeno objašnjenje temelji se na tvrdnji da su hrvatske obitelji u Srbiji etnički vrlo heterogene.

²⁵ Pitanje Bunjevaca: za više informacija vidi – Godišnji izvještaj: Srbija 2008. Helsinški odbor za ljudska prava, Ljudska prava demokratija i – nasilje (2009.), Beograd dostupno na www.helsinki.org.rs i tekst *Bunjevačka manjina na udaru asimilacije*. Institucionalna dezintegracija hrvatskog korpusa u Srbiji vidljiva je kroz izravnu politiku financiranja vijeća nacionalnih manjina: za više informacija

Zaključna napomena

Temeljno obilježje razvoja obrazovne strukture hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji, u posljednja tri desetljeća (1981. – 2011.) jest postupni porast relativnog udjela stanovništva s višim obrazovnim modalitetima, tj. sa završenom srednjoškolskom i visokoškolskom naobrazbom, što upućuje na poboljšanje obrazovne slike hrvatske zajednice. No, važno je naglasiti da se porast relativnih udjela tih obrazovnih kategorija odvijao u općim i specifičnim demografskim i nedemografskim uvjetima, koji su ponajviše i ponajprije generirani snažnom ukupnom depopulacijom, bioreprodukcijskom depopulacijom, ubrzanim procesom demografskog starenja, jačanjem neravnoteže u spolnom sastavu stanovništva te nastavkom višedesetljetnog emigracijskog trenda.

Unatoč pozitivnim trendovima (pad nepismenosti, porast broja i relativnog udjela osoba s tercijarnim obrazovanjem te porast indeksa obrazovanosti), i dalje zabrinjava podatak o gotovo izjednačenom broju i udjelu osoba bez školske spremne i s nepotpunim primarnim obrazovanjem s brojem osoba sa završenom višom i visokom naobrazbom. Drugo važno obilježje, pa i slabost obrazovne strukture hrvatske nacionalne manjine, jest izrazita spolna i dobna neravnoteža, iz koje se daje iščitati da, u cjelini uzevši, bitno lošiju obrazovnu strukturu imaju kontingenti staračkog stanovništva (naročito stariji od 65 godina) te žene u starijoj životnoj dobi.

Društveni, demografski, gospodarski, kulturni, pa i identitetski o(p)stanak Hrvata u Republici Srbiji, zbog sadašnjeg nezavidnog položaja s brojnim problemima i izazovima, uvelike će ovisiti o tome hoće li se i u kojoj mjeri u doglednoj budućnosti hrvatska zajednica uključiti u razvojne tokove suvremenog srbijanskog društva, osobito na sve zahtjevnije tržište rada, a to će sve više ovisiti o stupnju obrazovanosti njezinih pripadnika i njihovoj spremnosti da svoj individualni akademski potencijal stave u službu jačanja ljudskog i kulturnog kapitala manjinske zajednice kojoj pripadaju, ili će im to biti samo dobra startna pozicija za odlazak, bilo u Hrvatsku, kao matičnu domovinu, bilo prema drugim, razvijenijim zemljama svijeta.

S druge strane, obrazovanje je danas važna odrednica očuvanja, promicanja i razvoja nacionalnog i kulturnog identiteta, naročito manje brojnih manjinskih zajednica kakva je hrvatska nacionalna manjina u Republici Srbiji. Nema sumnje da „sudjelovanje u obrazovanju ima pozitivan utjecaj na osobni i društveni razvoj, socijalnu uključenost i društvenu koheziju“ (Bejaković 2014, 107). Odgovornost za jače uključivanje Hrvata u obrazovne procese, naročito kada je u pitanju visoka naobrazba, snose brojni akteri, među kojima su svakako srpska i hrvatska država, koje moraju osmisliti i provoditi programe zaštite prava hrvatske nacionalne manjine u Srbiji za obrazovanjem na hrvatskom materinskom jeziku (najvažnija sastavnica formiranja nacionalnog identiteta), ali i za osiguranjem uvjeta da bez osobitih prepreka mladi Hrvati mogu ravnopravno stjecati visoko obrazovanje u Republici Srbiji i

vidi – Izveštaj o finansijskoj pomoći nacionalnim savetima nacionalnih manjina u 2008. godini, Pokrajinskog sekretarijata za propise, upravu i nacionalne manjine, Izvršnog veća AP Vojvodine, br. 90-00017/2009, 11. marta 2009. godine.

Republici Hrvatskoj, što – među ostalim – uključuje i odgovarajuću politiku stipendiranja te olakšavanja priznanja inozemnih diploma.

Literatura:

- Bara, Mario, Žigmanov, Tomislav. 2009. *Hrvati u Vojvodini u povijesti i sadašnjosti : osnovne činjenice*. Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica.
- Bejaković, Predrag. 2014. Obrazovanje, tržište rada i mobilnost radne snage u Hrvatskoj – stanje i problemi. *Migracije i razvoj Hrvatske. Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, V. Puljiz, J. Tica, D. Vidović (ur.), Hrvatska gospodarska komora, Zagreb, 93-115.
- Čavrak, Vladimir. 2014. Utjecaj migracija visokoobrazovanih stručnjaka na razvoj Hrvatske. *Migracije i razvoj Hrvatske. Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, V. Puljiz, J. Tica, D. Vidović (ur.), Hrvatska gospodarska komora, Zagreb, 117-129.
- Đurić, Vladimir i dr. 2014. *Etnokonfesionalni i jezički mozaik Srbije*. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd (izvornik na ćirilici).
- Galeković, Sabina. 2011. Promjene u obrazovnoj strukturi ženskoga stanovništva u Republici Hrvatskoj od 1961. do 2006. godine. *Kroatologija* 2, 1: 42-58.
- Markov, Slobodanka. 2007. Promjene u obrazovnoj strukturi stanovništva Vojvodine. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 122: 87-104 (izvornik na ćirilici).
- Marušnik, Barbara. 2012. Ljudski resursi u funkciji društveno-ekonomskog razvoja. *Socioeconomica – The Scientific Journal for Theory and Practice of Socioeconomic Development* 1, 2: 166-174.
- Pokos, Nenad. 2005. Glavne značajke obrazovne strukture stanovništva Hrvatske. *Stanovništvo Hrvatske – dosadašnji razvoj i perspektive*, D. Živić, N. Pokos, A. Mišetić (ur.), Biblioteka Zbornici, Knjiga 28, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 145-160.
- Raduški, Nada. 2003. Etnička slika Srbije – popis 2002. godine. *Migracijske i etničke teme* 19, 2-3: 253-267.
- Raduški, Nada. 2010. Sociodemografske i etnokulturne odlike nacionalnih manjina u Srbiji. *Sociološki pregled* XLIV, 2: 247-263 (izvornik na ćirilici).
- Raduški, Nada. 2012. Međusobna determinisanost nacionalnog i jezičkog identiteta – demografski aspekt. *Politička revija* XXIV, 3: 171-190 (izvornik na ćirilici).
- Vujić, Aleksandra. 2009. Pravo pripadnika nacionalnih manjina na obrazovanje u Vojvodini od 1974. do 2004. godine. *Pedagoška stvarnost* LV, 7-8: 700-712 (izvornik na ćirilici).
- Vukadinović, Radovan. 2005. *Teorija međunarodnih odnosa*. Politička kultura nakladno-istraživački zavod, Zagreb.
- Žigmanov, Tomislav. 2006. *Hrvati u Vojvodini danas. Traganje za identitetom*. Hrvatska sveučilišna naklada, Pučko otvoreno učilište Zagreb, Zagreb.
- Žigmanov, Tomislav. 2011. *Osvajanje slobode. Hrvati u Vojvodini deset godina nakon listopadskog prevrata 2000*. Hrvatsko akademsko društvo, Subotica.

- Živić, Dražen. 2012. Odabrani indikatori obrazovne strukture stanovništva Hrvatske i hrvatskih županija, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije* CXXXX, 1-2: 11-20.
- Živić, Dražen i Cvikić, Sandra. 2013. Pola stoljeća kontinuirane depopulacije Hrvata u Srbiji (1961. – 2011.). *XI. međunarodni kroatistički znanstveni skup*. Zbornik radova, S. Blažetin (ur.), Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, Pečuh, 529-539.
- Živić, Dražen. 2014. Hrvati u Srbiji – osnovne značajke demografske (biološke) strukture. *Nacionalne manjine u Hrvatskoj i Hrvati kao nacionalna manjina – europski izazovi*. Biblioteka Zbornici, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb (u tisku).

Sažetak

Educational structure of the Croatian national minority in the Republic Serbia

The subject of this scientific analysis herein are the changes in the structure of Croatian national minority in the Republic of Serbia according to the notion of “literacy” and “education level”. Analysis timeframe was bounded by the results of 1981 and 2011 censuses. The analysis was conducted with the number of people who declared themselves Croats, meaning that the characteristics of two ethnic subgroups of the Croatian population in Serbia - Bunjevci and Sokci were not observed. The analysis results show a certain improvement of the educational level of the Croatian national minority in Serbia, which is the essential prerequisite of its social, economic, cultural and demographic survival in this area. However, in comparison with the total population of Serbia, the Serbs as the majority people in this country, and in relation to most numerous national minorities in Serbia, the Croats have unfavourable characteristics of the educational structure, which is numerously most reflected in the above average proportion of the population with tertiary (college and university) education. Unsatisfactory level of education imposes as a significant destabilizing factor of development (social and national cohesion) and the position of the Croatian national minority in the Republic of Serbia, which will, predictably, strengthen the assimilation and weaken national integration processes.

Key words: Croatian national minority, the Republic of Serbia, depopulation, demographic aging, literacy, professional qualification, education